

В. П. Залізнюк,
д. держ. упр., професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7014-0207>
А. С. Близнюк,
д. держ. упр., доцент, доцент кафедри соціальної філософії та менеджменту,
Державний податковий університет України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8768-5177>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.3.180

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ СВІТОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

V. Zalizniuk,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of the Department
of Public Administration and Administration, State University of Trade and Economics
A. Blyzniuk,
Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social Philosophy and Management, State Tax University, Ukraine

STATE POLICY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBAL WORLD INTEGRATION

Економічна глобалізація означає посилення світогосподарських зв'язків, залучення до них дедалі більшої кількості країн. Але її двигуном виступає невелика група країн з новою економікою постіндустріального типу. Інша ж, більша частина світу відчуває на собі суперечливі наслідки глобалізації, а великі зони залишаються осторонь основного русла світового розвитку. Глобалізація є не що інше, як вияв сучасної постіндустріальної стадії розвитку економіки та суспільства у відносинах між країнами світу.

Глобалізація в основі своїй пов'язана з НТП і невинно їм підживлюється. Вона є продуктом інформаційно-комунікаційної революції, що полегшує і прискорює техногенну експансію цивілізації, зумовлену розвитком світових телекомунікацій та цифрових електронних мереж. Інформаційно-комунікаційна революція прискорила розвиток світогосподарських відносин. Створивши технічні передумови та стимули до розвитку внутрішньогалузевого міжнародного поділу праці на основі повузлової та поопераційної спеціалізації та новітні технології управління транскордонними товарними та фінансовими потоками в режимі реального часу, вона висунула на авансцену соціально-економічного життя ТНК, сприяла відриву фінансового капіталу від реальної економіки та перетворенню його на самостійну силу.

Оцінюючи перспективи економічної глобалізації не можна абстрагуватися від нерівномірності розвитку, іманентної процесу суспільної трансформації. Тим більше, що інформаційно-комунікаційна революція сприяла її посиленню, що обернулося виникненням нового бар'єру між лідерами та аутсайдерами техногенної цивілізації.

Для того, щоб вирватися на траєкторію випереджаючого, а не наздоганяючого розвитку, що забезпечує просування до подолання відсталості, необхідно добре продумане втручання держави в процес розвитку, орієнтоване насамперед на широке впровадження досягнень НТР. Про це свідчить досвід країн із постіндустріальною економікою, фундаментом якої стає розумова сила людини, яка виробляє інтелектуальний продукт. Її характеризує насамперед постійне зростання частки НДДКР у загальних витратах держави та приватних фірм, а також стабільне зростання капіталізації високотехнологічних галузей обробної промисловості, підвищення ролі інтелектуальної праці, перетворення науки, знання та інновацій на фактори економічного зростання.

У зв'язку з особливою місією науки виникають екстерналії, які у переливі знань, інтелектуальних продуктів, тобто використання їх широким колом без оплати. Це призводить до соціально-економічної вигоди, підвищення якості продукції, появи на ринку нових доступних товарів та послуг, зниження їх цін, активізації конкуренції та в кінцевому підсумку — до виграшу споживачів.

Особливістю постіндустріальної інноваційної системи є тісний взаємозв'язок держави, промислових корпорацій та університетів, що є особливо важливим в умовах глобалізації вищої освіти, коли традиційні університетські структури стикаються з конкуренцією з боку нових освітніх провайдерів.

Economic globalization means strengthening world economic ties, involving more and more countries in them. But its engine is a small group of countries with a new post-industrial economy. The rest, most of the world, feels the contradictory consequences of globalization, and large areas remain outside the mainstream of world development. Globalization is nothing more than a manifestation of the modern post-industrial stage of economic and social development in relations between countries of the world. Globalization is fundamentally connected with scientific and technological progress and is constantly fueled by it. It is a product of the information and communication revolution, which facilitates and accelerates the technogenic expansion of civilization, caused by the development of global telecommunications and digital electronic networks. The information and communication revolution has accelerated the development of world economic relations. Having created technical prerequisites and incentives for the development of intra-industry international division of labor based on node and operation specialization and the latest technologies for managing cross-border commodity and financial flows in real time, it brought TNCs to the forefront of socio-economic life, contributed to the separation of financial capital from the real economy and its transformation into an independent force.

When assessing the prospects of economic globalization, one cannot ignore the uneven development inherent in the process of social transformation. Moreover, the information and communication revolution contributed to its intensification, which resulted in the emergence of a new barrier between the leaders and outsiders of technogenic civilization.

In order to break out onto the trajectory of ahead, rather than catching up, development, which ensures progress towards overcoming backwardness, well-thought-out state intervention in the development process is necessary, focused primarily on the widespread implementation of scientific and technological achievements. This is evidenced by the experience of countries with a post-industrial economy, the foundation of which is the mental power of a person who produces an intellectual product. It is characterized primarily by a constant increase in the share of R&D in the total costs of the state and private firms, as well as a stable growth in the capitalization of highly scientific firms, the priority development of high-tech industries of the manufacturing industry, an increase in the role of intellectual labor, the transformation of science, knowledge and innovations into factors of economic growth.

In connection with the special mission of science, externalities arise, which are in the overflow of knowledge, intellectual products, that is, their use by a wide circle without payment. This leads to socio-economic benefits, improved product quality, the emergence of new affordable goods and services on the market, a decrease in their prices, increased competition and ultimately — to the benefit of consumers.

A feature of the post-industrial innovation system is the close relationship between the state, industrial corporations, and universities, which is especially important in the context of globalization of higher education, when traditional university structures face competition from new educational providers.

Ключові слова: глобалізація, глобальна світова інтеграція, державна політика, науково-технічний прогрес.

Key words: globalization, global world integration, public policy, scientific and technological progress.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Останні десятиліття економіки розвинених країн відзначаються підвищеними темпами використання досягнень НТП. Це пояснюється високими темпами міграції

наукових кадрів та, відповідно, розширенням обміну творчими досягненнями, поглибленням наукової та виробничої кооперації у сучасному світі, що зумовлено процесами глобалізації. У таких країнах формується

економіка постіндустріального типу, що базується на знаннях, інноваціях, впровадженні передових технологій у всі сфери життя суспільства.

Якщо торкатися питань щодо створення економіки знань в Україні, слід зазначити, що у нашій країні гостро стоять питання як інноваційного розвитку, так і простого відтворення. Розширення світового ринку сировини у перспективі означає для України повне підпорядкування її національної економіки потребам постіндустріального авангарду.

З огляду на нестабільність розвитку української економіки та, насамперед, її реального сектора, і навіть ускладненості доведення інтелектуальних продуктів до товарного виду, — зокрема і через руйнації галузевої науки та власних наукових підрозділів підприємств, — результати наукових досліджень та розробок повільно залучаються у господарський оборот, морально старіють і втрачають конкурентоздатність.

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Питання формування постіндустріального суспільства, заснованого на економіці знань, відбито в дослідженнях Белла Д., Козьє Д., Саймона Г., Тапскотта Д. та ін. Дослідження інноваційних процесів у постіндустріальній економіці отримали свій розвиток у працях Бьюкенена Д., Гейтса Б., Гохберга Л., Лейбенстайна Х., Мінса Г., Пільцера П., Росса Д., Сішела Д., Ходжсон Д., Шерера Ф., Шнайдер Д., Шумпетера Й. та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ

Метою статті є дослідження державної політики України в умовах глобальної світової інтеграції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У рамках глобалізації світове господарство набуває якісно нових характеристик та особливостей свого розвитку [1]. В якості таких виступають кардинально зростаюча цілісність світового господарства і взаємозалежність економік, що різко посилилася, практично всіх країн світу, залучення раніше закритих країн до міжнародних економічних відносин, тенденція, хоч і не завжди послідовна, до економічної гомогенізації світу, формування глобальних товарних і, особливо, фінансових ринків. Розглянута тенденція є формою вираження змін системних властивостей національних соціально-економічних систем світу та сукупної світової соціально-економічної системи на основі діалектичної єдності національних та загальносвітових процесів.

Перетворення соціально-економічних систем країн світу нерозривно пов'язані зі зміною економічної ідеології [2]. В результаті цього сучасні проблеми економічного розвитку стали вирішуватися виходячи з глобальних критеріїв або особливої ролі країн-лідерів. У багатьох західних концепціях практично однаковий підхід до первинного сектору економіки країн, що розвиваються: розвиток видобувних галузей у світових інтересах або з метою отримання ресурсів для власного економічного зростання [3]. В результаті відбувається консервування видобутку природних ресурсів у розвинених

країнах, вивезення капіталу ТНК до існуючих галузей в країни, що розвиваються, і закріплення за ними сировинної спеціалізації. Подібні зміни економічних систем спростовують твердження про скорочення потреб країн постіндустріального розвитку в невідновлюваних природних ресурсах, а також у виникненні зростання, що самопідтримується, на цій фазі.

Економічна глобалізація означає посилення світогосподарських зв'язків, залучення до них дедалі більшої кількості країн. Але її двигуном виступає невелика група країн з новою економікою постіндустріального типу. Інша ж, більша частина світу відчуває на собі суперечливі наслідки глобалізації, а великі зони залишаються осторонь основного русла світового розвитку. Глобалізація є не що інше, як вияв сучасної постіндустріальної стадії розвитку економіки та суспільства у відносинах між країнами світу.

Глобалізація в основі своїй пов'язана з НТП і невинно їм підживлюється. Вона є продуктом інформаційно-комунікаційної революції, що полегшує і прискорює техногенну експансію цивілізації, зумовлену розвитком світових телекомунікацій та цифрових електронних мереж. Інформаційно-комунікаційна революція прискорила розвиток світогосподарських відносин. Створивши технічні передумови та стимули до розвитку внутрішньогалузевого міжнародного поділу праці на основі повузлової та поопераційної спеціалізації та новітні технології управління транскордонними товарними та фінансовими потоками в режимі реального часу, вона висунула на авансцену соціально-економічного життя ТНК, сприяла відриву фінансового капіталу від реальної економіки та перетворенню його на самостійну силу.

Оцінюючи перспективи економічної глобалізації не можна абстрагуватися від нерівномірності розвитку, іманентної процесу суспільної трансформації. Тим більше, що інформаційно-комунікаційна революція сприяла її посиленню, що обернулося виникненням нового бар'єру між лідерами та аутсайдерами техногенної цивілізації.

Для того, щоб вирватися на траєкторію випереджаючого, а не наздоганяючого розвитку, що забезпечує просування до подолання відсталості, необхідно добре продумане втручання держави в процес розвитку, орієнтоване насамперед на широке впровадження досягнень НТР. Про це свідчить досвід країн із постіндустріальною економікою, фундаментом якої стає розумова сила людини, яка виробляє інтелектуальний продукт. Її характеризує насамперед постійне зростання частки НДДКР у загальних витратах держави та приватних фірм, а також стабільне зростання капіталізації високотехнологічних галузей обробної промисловості, підвищення ролі інтелектуальної праці, перетворення науки, знання та інновацій на фактори економічного зростання.

У зв'язку з особливою місією науки виникають екстерналії, які у переливі знань, інтелектуальних продуктів, тобто використання їх широким колом без оплати. Це призводить до соціально-економічної вигоди, підвищення якості продукції, появи на ринку нових доступних товарів та послуг, зниження їх цін, активізації конкуренції та в кінцевому підсумку — до виграшу споживачів.

Особливістю постіндустріальної інноваційної системи є тісний взаємозв'язок держави, промислових корпорацій та університетів, що є особливо важливим в умовах глобалізації вищої освіти, коли традиційні університетські структури стикаються з конкуренцією з боку нових освітніх провайдерів.

Перед Україною стоїть завдання модернізації її науково-технічного сектора, що має масштабний, стратегічний характер. Без серйозних змін у розвитку науково-технічного потенціалу країни Україна зможе вирішити завдання переходу від експортно-сировинного типу її сучасного економічного розвитку до технологічного типу розвитку на базі обробної промисловості, передової техніки та прогресивних технологій.

Науково-технічний потенціал як сукупний ресурс науково-технічної сфери країни, що створює нові продукти та технології, сьогодні став ресурсом особливо-го роду, без якого стає неможливим сучасне конкурентоспроможне виробництво. При цьому принципово важливе значення має не лише кількість, а й якість науково-технічних ресурсів, уміння керувати ними, існуюча система стимулювання відкриттів та винаходів.

Україна за рівнем свого науково-технічного розвитку сьогодні набагато ближче до індустріально-сировинних, ніж постіндустріально-технотронних країн. В Україні порушено інноваційний цикл, абсолютно незадовільною залишається фінансова ситуація в науці, професія вченого втратила престижність і привабливість. Процес адаптації до ринкових відносин у науці відбувається складно чималою мірою через непослідовну та суперечливу державну наукову, науково-технологічну та інноваційну політику.

Серйозну проблему становить моральне і фізичне зношування основних фондів реального сектора. У ситуації, що склалася, вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності економіки цілком залежить від відновлення та оновлення основних фондів насамперед у машинобудуванні та переробній промисловості. Модернізація основного капіталу потребує довгострокових, стійких, консолідованих джерел інноваційних інвестицій економіки та держави, які за темпами випереджають зростання ВВП. Необхідно також змінити структуру інвестицій в основний капітал, активно регулювати цінні пропорції в інвестиційному комплексі та загалом в економіці.

У ситуації, що склалася, слід використовувати як умову розширення вітчизняних інвестицій інноваційного характеру. Економічне зростання в Україні буде досить тривалим і стійким лише у тому випадку, якщо внутрішні механізми його підтримки та зовнішні інструменти розвитку характеризуються інвестиційною основою та інноваційними імпульсами.

Основним напрямом підвищення конкурентоспроможності економіки на даному етапі є її здатність до розвитку та підвищення якості насамперед людського капіталу. Витрати на нього у довгостроковому плані є найефективнішими, а віддача від вкладень у нього значно перевищує віддачу від вкладень у основний капітал.

На сучасному етапі економічного розвитку уряду країни важливо виробити державну політику, яка б виходила з національних інтересів, враховуючи при цьому світові тенденції, і, насамперед, тенденції постіндус-

тріалізації економіки. Для цього важливим є сформулювати ланцюжок: "освіта — фундаментальна наука — винахід — створення дослідних зразків — розробка та впровадження технологій — отримання прибутку — вкладення" і далі по колу.

Насамперед необхідна підтримка з боку держави системи освіти та підготовки (перепідготовки) фахівців. У модернізації системи освіти можна назвати такі пріоритети, як: підвищення якісного рівня освіти, безперервність професійної освіти, забезпечення її інвестиційної привабливості, підвищення доступності.

Вирішальним порогом економічних реформ є затребуваність інтелектуальної праці та інтелектуальної власності. Тим часом у розвинених країнах інтелектуальна власність стає головним стратегічним ресурсом, що забезпечує конкурентоспроможність національної економіки. В Україні необхідно перебудувати механізм оподаткування та стимулювання, щоб вивести інтелектуальну власність "з тіні", запровадити її у ціну товарів, забезпечити справедливий розподіл доходу від реалізації творчої праці. Найбільші пільги у сфері оподаткування, до повного звільнення податків, мають місце у Великобританії. Ймовірно, Україні є сенс врахувати цей позитивний досвід.

В Україні часто не забезпечується баланс інтересів учасників ринку інтелектуальних продуктів. Подібне узгодження інтересів суб'єктів, що беруть участь у створенні та реалізації останніх, в українських умовах, на наш погляд, можливе шляхом зміни моделі економічних відносин у циклі "наука — виробництво — споживання". Така структурно-логічна модель має на увазі тісне співробітництво у формуванні ринку інтелектуальних продуктів у рамках контрактних та мережевих відносин між наукою, виробництвом, державою, управлінськими структурами, бізнесом та споживачами. При цьому прямі і зворотні зв'язки в такій моделі можуть реально і повною мірою здійснитися за активного сприяння з боку держави, перш за все, відповідних структур фінансування та управління наукою, науково-технологічною та інноваційною сферами.

Реалізація подібної моделі передбачає, з одного боку, реструктуризацію бюджетного фінансування науки на основі посилення цільової орієнтації коштів та створення механізмів наскрізного фінансування інноваційного циклу. Найважливіший принцип — перехід від субсидування до кредитування у міру просування інвестиційним ланцюжком фундаментальної науки — прикладні дослідження — розробки — впровадження інновацій — споживання інноваційної продукції. З іншого боку, необхідне сприяння комерціалізації досліджень та розробок та розвитку ринків технологій. Йдеться про розробку та реалізацію комплексу заходів, вкладених у виникнення та розвитку в Україні венчурного капіталу.

Значний вплив на макроекономічну ефективність державної політики зможе вплинути проблема оптимізації вибору галузевих (підгалузевих) пріоритетів, від чого значною мірою залежить формування пов'язаних високоєфективних інноваційних міжгалузевих контурів, здатних забезпечувати відносно великі мультиплікативні ефекти на рівні економіки в цілому. Центальною ланкою, що індукує поширення досягнень НТП у господарську практику інших

галузей, є машинобудування, індустрія програмного забезпечення, хімічна та нафтохімічна промисловість, а також металургія. Ці галузі здатні забезпечити економіку обладнанням та матеріалами, адаптованими до вищих вимог інноваційних технологій, призначених для застосування у всіх інших галузях економіки.

Для того, щоб в економіці ефективно здійснювався інвестиційний процес, потрібна дієва система державного кредитування та такий режим накопичення, який дозволив би продуктивно використовувати внутрішні заощадження незалежно від рівня доходів та граничної схильності до заощаджень. Це передбачає тісний взаємозв'язок промислової та грошово-кредитної політики держави.

У сучасних умовах для розвитку української промисловості потрібні розширення кредиту, зниження відсоткових ставок, що сприятиме нормалізації інвестиційного процесу всередині країни, бюджетному фінансуванню фундаментальних наукових розробок, проривних НДДКР, результати яких будуть впроваджені у виробництво та дозволять зайняти певні ніші на світовому ринку, зовнішньо-торговельний протекціонізм.

Важливою для інноваційного розвитку української економіки є реалізація стратегії інтеграції у глобальні інноваційні ланцюжки. Вона не обмежується локальною ділянкою інноваційної сфери, в принципі охоплюючи будь-яку її частину, посилює зв'язок національної інноваційної сфери з глобальною та здатна повністю виконувати вимоги другого з цих критеріїв. Вона працює там, де Україна має конкурентний доробок, досвід, кадри, оскільки інакше нічого було б приєднувати до цих ланцюжків. Йдеться просто про інтенсифікацію пошуку "точок дотику", розширення рекламної діяльності, організації консультативної та юридичної допомоги українським підприємцям та фірмам, що інтегруються у глобальні інноваційні ланцюжки. У цьому слід поєднувати стратегію інтеграції зі створенням кластера інноваційних конкурентоспроможних технологій в одному із секторів української економіки.

Можна запропонувати два варіанти створення таких кластерів:

— у галузях, де Україна або вже сильна і де певною мірою існує шуканий кластер (виробництво військової техніки, атомна промисловість, альтернативна енергетика), але може бути значно посилено, наприклад, за рахунок держзамовлення;

— там, де Україна має монопольну ренту завдяки географічному становищу країни або просто природну ренту у вигляді запасів корисних копалин (транзитні транспортні потоки, повітряні та наземні, глибока переробка будь-якого з видів наших корисних копалин чи інших природних ресурсів, наприклад, лісу).

ВИСНОВКИ

В даний час потрібно говорити про перехід до нового етапу економічних реформ та, відповідно, економічної політики. Йдеться про вироблення стратегії соціально-економічного та науково-технічного прориву в умовах сучасного постіндустріального суспільства. Успіх чи невдача подальшого розвитку залежить від економічної політики держави. Україна повинна буде збирати та переробляти досвід та досягнення інших

країн, але відповідно до своїх економічних та політичних інтересів, потреб та конкретних умов, в яких перебуває країна, історичних традицій.

Література:

1. Войтович Р.В. Глобальна інтеграція як нова форма суспільного розвитку. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. 2010. № 2. С. 1—12.
2. Тиркус Ю.С. Теоретичні засади дослідження процесів політичної інтеграції. Вісник СевНТУ. Серія "Політологія". 2013. Вип. 145. С. 100—104.
3. Тригуб О.І. Теоретичні засади європейської інтеграції. Грани. 2013. № 9. С. 148—153.

References:

1. Voytovych, R.V. (2010), "Global integration as a new form of social development", Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy, vol. 2, pp. 1—12.
 2. Tyrkus, Yu.S. (2013), "Theoretical foundations of the study of political integration processes", Visnyk SevNTU. Seriya "Politohiia", vol. 145, pp. 100—104.
 3. Trygub, O.I. (2013), "Theoretical foundations of European integration", Hrani, vol. 9, pp. 148—153.
- Стаття надійшла до редакції 13.01.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292